

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Хамініч Світлана Юріївна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри соціально-економічних дисциплін,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ;
старший науковий співробітник,
Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України
м. Дніпро, Україна*

Воєнний стан, запроваджений в Україні у 2022 році у відповідь на повномасштабну військову агресію Російської Федерації, докорінно змінив усі сфери суспільного життя. У даних умовах перед адвокатською спільнотою постали численні інституційні та економічні виклики, що визначають не лише ефективність правозахисної діяльності, але й здатність адвокатури зберігати свою незалежність, професійну етику та фінансову стійкість.

В умовах воєнного стану діяльність адвокатури набуває особливого значення, адже забезпечення права на захист та доступу до правосуддя стає критично важливим для громадян. Водночас адвокати стикаються з новими викликами – від обмежень пересування до змін у процесуальному законодавстві та загроз безпеці. Це зумовлює необхідність аналізу специфіки їхньої роботи в таких екстремальних умовах [1].

Інституційні виклики обумовлені реаліями сьогодення – війною на території нашої держави:

- обмеження доступу до правосуддя;
- проблема фінансування безоплатної правової допомоги;
- міжнародна конкуренція та міграція адвокатів,
- загроза незалежності адвокатури;
- цифровізація та віддалена робота;
- безпека адвокатів, тощо.

У перші місяці війни робота судів була частково паралізована, що ускладнило реалізацію конституційного права громадян на правову допомогу. Для адвокатів це означало зниження попиту на послуги та обмеження можливостей виконувати свої професійні обов'язки.

В умовах воєнного стану органи державної влади отримали розширені повноваження. Це створює ризики надмірного втручання

у діяльність адвокатури, що може підірвати фундаментальні принципи незалежності та самоврядування.

Вимушений перехід на онлайн-засідання та електронний документо-обіг став серйозним викликом для інституцій адвокатури. Попри позитивні аспекти, це вимагає додаткових інвестицій у технічне забезпечення та навчання.

Фізичні ризики під час роботи у прифронтових регіонах, евакуація, вимушене переміщення значної частини правників створили потребу в адаптації організаційних структур адвокатури.

Економічні виклики впливають на чіткість та ефективність роботи адвокатури, що полягають у такому:

- зниження платоспроможності клієнтів;
- нерівномірність доступу до ринку послуг;
- проблема фінансування безоплатної правової допомоги;
- міжнародна конкуренція та міграція адвокатів, тощо.

Значна частина громадян та бізнесу втратили доходи через воєнні дії, що призвело до зменшення кількості звернень до адвокатів та падіння вартості їхніх послуг.

Крім того, адвокати у безпечніших регіонах мають більше можливостей для роботи, тоді як ті, хто залишився у зонах бойових дій, часто позбавлені джерел доходу. Це створює дисбаланс у фінансовій стабільності адвокатської спільноти.

Проблема фінансування безоплатної правової допомоги – є однією з нагальних проблем сьогодення. Попит на безоплатну правову допомогу значно зріс, проте державне фінансування залишається обмеженим. Це створює додаткове навантаження на адвокатів і ставить під сумнів сталість моделі доступу до правосуддя [2].

Міжнародна конкуренція та міграція адвокатів сприяють підвищенню стандартів надання правових послуг, обміну професійним досвідом і гармонізації правових практик між різними юрисдикціями. Але й є і негативна сторона цього процесу: частина українських правників виїхала за кордон і вимушено адаптується до нових юридичних ринків, що призводить до відтоку кадрів і зменшення професійного потенціалу всередині країни.

Шляхи подолання викликів передбачають впровадження інноваційних технологій, удосконалення законодавчої бази та розвиток міжнародної співпраці.

Для посилення інституційної незалежності необхідно вдосконалювати механізми адвокатського самоврядування, мінімізувати вплив державних органів на внутрішні рішення адвокатури.

Фінансова підтримка адвокатів вкрай важлива для сьогодення. Держава може впровадити програми грантів або компенсацій для адвокатів, які надають допомогу вразливим категоріям населення.

Розвиток цифрової інфраструктури – є сучасним чинником ефективної роботи. Варто інвестувати у безпечні платформи для онлайн-засідань, що гарантуватимуть конфіденційність і доступність правової допомоги [3].

Співпраця з міжнародними організаціями може забезпечити фінансову та методичну підтримку української адвокатури.

Доцільно розширювати коло недержавних організацій, які залучаються до цієї роботи, що дозволить підвищити гнучкість і доступність послуг.

Отже, адвокатура України у період воєнного стану перебуває у складних умовах, що поєднують як інституційні, так і економічні виклики. Водночас ця криза відкриває нові можливості для трансформації системи: цифровізація, міжнародна співпраця, підвищення соціальної ролі адвокатів. Подолання проблем потребує комплексних рішень, які поєднуюватимуть державну підтримку, адвокатське самоврядування та активну взаємодію з громадянським суспільством.

Таким чином, адвокатура України, зберігаючи свою незалежність і здатність до адаптації, може стати одним із ключових чинників зміцнення правової держави навіть у надзвичайних умовах воєнного часу.

Література

1. Остапенко О., Шандрук А. Особливості діяльності адвокатури в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». Т. 10. № 2(38), 2023. С. 176–181.
2. Литвин О.Л. Особливості надання безоплатної правової допомоги населенню в умовах воєнного стану. *Знання європейського права*. № 2, 2022. С. 76–81.
3. Хамініч С. Ю., Мирошніченко В. В. Роль інформаційних технологій у юридичній практиці. Діджиталізація судово-експертної науки в умовах воєнного стану: зб. мат-лів Міжнар. наук. практ. конфер. (Харків, 08.11.2024). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бока-ріуса», 2024. С. 218–220.